

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	10.07.2019
Received / Makale Geliş	24.04.2019	Published / Yayınlanma	11.07.2019

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN "ÇARDAKLI BAKICI" ADLI TİYATRO ESERİNDE YERLİ (MİLLİ) UNSURLARIN YANSIMALARI

MUSTAFA NECATI SEPETÇİOĞLU'S REFLECTIONS OF THE DOMESTIC (NATIONAL) ELEMENTS IN THEATER

Yüksek Lisans Öğrencisi Yusuf Can PAR

İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
İstanbul / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-0005-9104

ÖZET

Türk edebiyatının önemli şahıslarından birisi olan Mustafa Necati Sepetçioğlu, ününü tarihi romanlarla kazanmış olmasının yanında tiyatro eserleri de kaleme almıştır. Tiyatro eserleri şunlardır: Çardaklı Bakıcı (1969), Köprü (1969), Son Bloklar (1969), Büyük Otmarlar (1970), Her Bizans'a Bir Fatih (1972), Yunus Emre (1933).

Yayımlanan tiyatro eserleri arasında yer alan Çardaklı Bakıcı üç perdeden oluşmaktadır. Tiyatro eseri, fal ve büyü işleriyle uğraşan, bahçesindeki gerçekliği bilinmeyen "Cafer Baba" türbesini kullanıp kendisini evliya gibi göstererek insanları soyan Hacer adlı kadının yaptıklarını konu olarak ele almaktadır.

Bu makalede Çardaklı Bakıcı tiyatro eserinde yer alan yerli unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamız eserin içeriği ile ilişkili olarak milli unsurlar (yerli unsurlar) arasında yer alan din, mimari yapı, gelenek ve görenek unsurları üzerine ağırlık kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, Çardaklı Bakıcı, Yerel Unsurlar (Milli Unsurlar).

ABSTRACT

Mustafa Necati Sepetçioğlu, one of the most important figures in Turkish literature, has won fame with historical novels as well as writing theatrical works. Theater Works: Çardaklı Bakıcı (1969), Bridge (1969), Final Blocks (1969), Büyük Otmarlar (1970), Each Byzantine A Fatih (1972), Yunus Emre (1933).

Çardaklı Bakıcı, which is among the published works, consists of three acts. He uses the, Cafer Baba I tomb, which is known for his play, fortune telling and magic, and his tale, which is unknown in his garden.

In this article, the indigenous elements in Çardaklı Sozer theater work were tried to be determined. Our study has gained emphasis on the elements of religion, architectural structure, tradition and tradition among the national elements (local elements) in relation to the content of the work.

Key Words: Mustafa Necati Sepetçioğlu, Çardaklı Carer, Local Aspects (National Elements).

1. GİRİŞ

Mustafa Necati Sepetçioğlu, 5 Şubat 1932 tarihinde Tokat'ın Zile ilçesinde doğmuştur. Asıl adı Hacı Necati'dir. Sepetçioğlu, Zile'nin yerli ailelerindedir. Baba tarafı sepet örme işi ile uğraştıkları için "Sepetçiler" olarak anılır ve soyadı kanunu çıktıktan sonra da aile "Sepetçioğlu" soyadını alır. Sepetçioğlu, 1939 yılında Zile İlkokulu'na başlar. Yaramaz ve girişken bir öğrenci olan yazar, ilkokulu başarıyla tamamlar ve sene kaybı olmadan Zile Ortaokulu'na kaydolar. Yazar, lise eğitimine Sivas'a gider ve Sivas Lisesi'nde öğrenimine başlar. Fakat buradaki ilk yılında başarısız olur. Yazar, Haydarpaşa Lisesi'nden mezun olduğu yıl İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girmeye hak kazanır. Üniversitede öğrenciyken 21 Aralık 1954'te sınıf arkadaşı Neriman Muazzam Gürşen ile evlenir. Üniversite yıllarında birçok faaliyette birlikte olan çift Türk Ocakları'nda da beraber çalışırlar. Sepetçioğlu, fakültede Türk-İslam ve Avrupa Sanatı dallarında sertifika almış, bir süre de felsefe derslerini takip etmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1957 yılında mezun olmuştur. Devletin çeşitli bünyelerinde memur görevinde çalışan

Sepetçioğlu, gazetelerde köşe yazarlığı yapmıştır. Hikâye, roman, tiyatro, şiir ve araştırma yazıları kaleme alan yazar, Türk kültür ve edebiyatına katkıda bulunmuştur. Çok fazla eser kaleme alan yazar, 8 Temmuz 2006'da vefat etmiştir (Tat, 2013: 12-15).

Tarihî niteliklerle, Türk tarihini ve kültürünü gelecek nesillere aktarma gayretinde olan Sepetçioğlu, romanlarında, hikâyelerinde ve de tiyatrolarında yerli unsurları ele almıştır. Eserlerinde doğup büyüdüğü Anadolu topraklarını ve Anadolu insanını işlemiş, daha sonraki eserlerinde de şehirli insanı anlatmıştır. Bu unsurları ele alırken de halkın konuşma dilini kullanmıştır.

Yazarın Büyük Otmarlar adlı oyunu, 1968'de İsviçre'de düzenlenen Dünya Üniversiteler Arası Tiyatro Şenliği'nde birincilik ödülü almış, Köprü adlı oyunu 1968'de Türk Ev Kadınları Derneği tarafından, Çardaklı Bakıcı oyunu ise 1969'da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yılın tiyatro ödülüne lâyık görülmüştür (Tat, 2013: 27).

Millî kültürümüzün sürdürülmesi, nesiller arasındaki manevî bağlantının kesintiye uğramaması için bunu temin edecek eserlerin teşekkülü şarttır. Manevî halk kültürümüzü oluşturan sözlü geleneğimiz de sanatçılarımızın yazdığı edebî ürünlerle gelecek kuşaklara geçerek kaybolmaktan kurtulur. Sepetçioğlu, yazdığı tiyatro eserlerinde de bu bilinçte olduğu görülmüştür. Yazarın yayınlanmış tiyatro eserlerinde halk kültürü örnekleri kendini göstermektedir.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Tesadüf ve Hayattan Sayfalar adlı eserlerinden etkilenerek oluşturduğu Çardaklı Bakıcı tiyatro eserini 1969 yılında yayımlamıştır (Buttanrı, 2007: 318).

Çardaklı Bakıcı'da geleneksel bir Türk mahallesindeki yaşam ele alınmıştır. Mahalledeki yaşam tarzında ailelerde eşler arasında saygı ve sevgi yoktur. Aile fertleri ve mahalle sakinleri bu bozukluktan şikâyetçi değildir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, bu bozukluklardan yola çıkarak eski aile yapılarımızda var olan unutulmuş bazı değerlerimizi hatırlatmak istemiştir. Tekrardan düzeltilebileceğine vurgu yapmak amaçları arasındadır. Kültürümüzde aile yapılarında, eşler arasında saygı, sevgi, hoşgörü ve bütünlük yapısı önemlidir. Bu yapının bozulmaya başlamasını bir mahallede geçen kültür öğelerinin fazlasıyla yer aldığı, olay ve olgularla milli ve yerel bir çerçevede ele almıştır. Eserde ele alınan bozulmaların yanı sıra mahalle sıcaklığını, içi dışı bir mahalle sakinlerini, samimi dostlukları, kaybolmayan birlik beraberlik içindeki komşulukları da ele almıştır. Eser mekânsal olarak eski milli yapılarımız olan, konak, kahve, çeşme gibi yerli unsurlarımızı da yansıtmaktadır (Buttanrı, 2008: 387-391) .

Çardaklı Bakıcı tiyatro eserinde yazar, özellikle kadınların cahilliğinden yararlanıp, kendisini evliya gibi gösteren ve onları soyan bir kadının halkı kandırmak uğruna yaptığı oyunları ele almıştır.

Tiyatro metninde işlenen durum ve olayların özeti şu şekildedir:

Çardaklı Bakıcı eserindeki olaylar Edirnekapı mezarlığının yanında kurulmuş olan mahallede geçer. Eserde doruk noktası ve düğüm kısmının yoğunlaştığı olaylar Hacer'in oturduğu eski, bahçesinde hep bir mum yanan ve bir türbe bulunan bir evde geçer. Eserin başkahramanı Hacer geçimini, mezarlığa gelen kişilerin acılı durumundan istifade edip onlardan aldığı bahşişlerle sağlar.

Hacer'in bahçesindeki türbenin sahibi için her gelen efsane uydurur. Hacer'in uydurduğu efsane ise, kendi ataları olduğunu iddia ettiği Evliya Cafer Baba'nın türbesidir. Kendisini de torunu olarak görmekte ve etrafa öyle anlatmaktadır. Olaylar bu türbeyle ilişkili olarak gelişir ve Hacer'in fal, büyü ve insanları kandırma üzerine zenginleşmesi ile genişler.

Hacer numaradan ağlayarak insanları kandırıp paralarını alır. Mahalle sakinleri bu özelliğini bilmelerine rağmen ona yardım ederler. Mahalledeki insanlar birbiriyle samimi oldukları için şakalaşmalar ve yardımlaşmalar göz önündedir. Destancı Gülsüm ismiyle ilgili bir destanı anlatırken Hacer duyar. Gülsüm ismindeki komşusunu kandırmayı düşünür ve Destancı'yı da bu oyuna katar. Destancı'dan Gülsüm'ün evinin önüne giderek bu destanı kocası yazdırmış gibi anlatmasını söyler. Yazılı olarak da elinde bulunan destanı Gülsüm'e satar. Gülsüm başına gelen olayları Hacer'e anlatır. Hacer'in planı yoluna girmiştir. Hacer anlatılan durumu kocasının kendinden ayrılmak üzere olduğu yorumunda bulunur. Cafer Baba türbesiyle ilişkilendirerek hatta Cafer Baba'nın bizzat söylediğini dile getirerek büyü yapılması gerektiğini söyler. Büyü yapma, fal bakma eylemlerini de gerçekleştiren Hacer, Gülsüm'ün paralarını alır. Gülsüm'ün kocası giden paraların ardından olayı öğrenir. Olayı öğrenince Hacer'e baskın yapar. Baskın sırasında yaşanan boğuşmalarda eski olan ev sallanmaya başlar ve yıkılır.

Bu durum Hacer'in işine gelmiştir. Gazetelerde Evliya Hacer adıyla haber yapılır. Duymayan kalmaz ve İstanbul'un hocası olmuştur. Fal, büyü ve hocalık unsurlarını kullanarak insanları dolandıran Hacer zenginleşmiştir. Hacer'in biraz meşrep Hürmüz adında kızı vardır. Kızıyla birlikte komşularından Hoşdem'i ve Destancı'yı da bu iş için kullanmaktadır.

Mahallenin zenginlerinden Mail Bey'in karısı ve metresi olan Şöhret'i de kandırıştır. Mail Bey'le ilgili olarak birbirlerine karşı büyü yaptıran kadınlar Hacer'in söylediklerine inanmakta ve yüksek miktarlarda para vermektedirler. Onları soyup soğana döndürmüştür. Malik paralarını Hacer'e kaptırması ve iki kadını da üzümüştür. Bu olaylardan sonra Hürmüz sevgilisinden hamile kalmıştır. Hafif meşrep bir kız olması ile ilgili çocuğun babasıyla ilgili şüpheler uyanmıştır. Kızının hamile kalması Hacer'i işlerini olumsuz etkileyeceği konusunda düşündürür. Etrafça da duyulan bu haber üzerine Hacer, kızının kendini Cafer Baba'ya adadığını ve bakire olduğunu söyleyerek bu durumdan kurtulmaya çalışır. Kızını saklar ve kimseyle görüşürmez. Bebek doğunca Hacer, işlerinin bozulacağı düşüncesiyle para hırsıyla bebeği boğarak öldürür. Kızı için hiç de kolay olmayan bu durum Hürmüz'ü çok üzümüştür. Hürmüz çektiği acı sonrası karakola giderek annesini şikâyet eder. Şikâyet üzerine polisler ve bekçiler Hacer'in evine gider. Hacer önceden öğrendiği için hemen plan hazırlamıştır. Öncelikle paralarını ve kıymetli eşyalarını Destancı'ya teslim eder. Sonrasında halkın gözünde itibarını düşürmemek için uçarak kaçmayı planlar. Atlayacağı yeri belirleyerek ağaçların arasına balık ağı bağlar. İnsanlar gelince evliyaymış gibi bağlantı kuruyor gibi yaparak bağladığı balık ağının üzerine atlar. Yeşil başörtüsü de bahçesindeki ağaca takılmıştır. Şaşkınlık içinde kalan insanlar Hacer'in kuş olup uçtuğuna inanırlar. Tiyatro metni bu şekilde son bulur.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, bu eserinde günümüzde hâlâ büyücülük falcılık yapan insanların gerçek yüzünü Hacer kahramanı üzerinden göstererek bunlara inananları eleştirdiği düşünülmektedir. Falcıların müşterilerinin eserde görüldüğü gibi cahil kadınlar olduğu belirtilmiştir. Bu cahil kadınların kendini geliştirmesi yönünde de mesaj verilmek istenmiştir. Çevremizde her söylenilene inanılması gerektiği vurgulanmakla birlikte söylenilenlere inanmadan önce sorgulamak ve araştırmak gerektiği ifade edilmektedir.

2. ÇARDAKLI BAKICI'DA YER ALAN YERLİ (MİLLİ) UNSURLAR VE ÖRNEKLERİ

2.1. Yardımlaşma, Cömertlik ve Esnafın Halkı Maddi Olarak İdare Etmesi

Yardımlaşma, yaşamın gerektirdiği zorlukları birlikte aşma, sorunlara birlikte daha kolay çözümler bulma deneyimlerinin ürünü olarak ortaya çıkmış bir kavramdır. Önemi ve gereği din (İslâmiyet) tarafından desteklenmiş bir değerdir. İhtiyaç sahibinin ihtiyacını giderme şeklinde açığa çıkan yardımlaşma, uygulama olarak toplumsal yaşamda çok farklı biçimlerde oluşmaktadır. Bu oluşumlardan bazıları, bilmeyene öğretmek, yol bilmeyene göstermek, manevi olarak ihtiyacı olanların yanında bulunmak, bir işi tek başına yapamayacak olanlara fikir ve fiziksel olarak yardımcı olmak, karnını doyuracak imkândan mahrum olanı doyurmak, hastayı tedavi ettirmek ya da etmek şeklinde kendini göstermektedir (Vatandaş, 2003: 150).

Yardımlaşma eylemini icra eden kişiler de yardımsever olarak nitelendirilmektedir. Toplumumuzda yardımlaşma ve yardımseverlik kavramı maddi ve manevi boyutlarda kendini göstermektedir. Büyüklerimizden sözselleşen olarak da duyduğumuz toplumsal yapımızdaki yardımlaşmanın geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir.

"Çardaklı Bakıcı" tiyatro eserinde yardımlaşmanın, cömertliğin ve kahramanların birbirlerini madden ve manen idare etmelerinin yansımaları görülmektedir. Bu kavramların belirgin olduğu olay ve durumlara örnekler:

Destancı, tebeşir çizgilerine bakarak. – Bu çizgilerden hangisi benimki Ali Ağa? Borcumu öğrensem iyi olacak.

Kahveci Ali, ters. – Te be adcağzın yazılıdır, görmüyor musun? Şu işte.

Kahveci Ali. ... – Çızıkları sorunca borcunu ödeyeceksin sandım ben de.

Destancı, dumanı Ali'ye doğru üfler. – Nerde o kadar para bende be babalık! (Yumuşak, sevimli.) Aldırma, sen çizmana bak. Bir gün gelir öderiz.

Hoşdem. – Pöh, bir gün gelir ödermiş. Aç karnını doyur da hayırlısıyla.

Kahveci Ali. – Çiz... Çiz bre çiz! Sanki bu çizikler doyurur Kahveci Ali'nin karnını. (Çeşmeye gider.)

Destancı. – Öderiz dedik uzatma işte.

Hoşdem, alaylı. – Öder öder Ali Ağa, varma beyzademim üstüne. (Sepetçioğlu, 1969: 9-10).

... Kahveci Ali, ocağa giderken. – Hacer iyi para aldı öyleyse. Borcunu öder belki. Destancı, muslukta oynar. – Dilenci parasının hayrı olmaz. Hacer'inde borcunu ödeyeceğini sanmam, kirli çıkıdır. Beş paraya beş düğüm vurur. (Sepetçioğlu, 1969: 10).

Hacer. – Ayol Şöhret deyince tanıman gerekti hemen. (Canı sıkkın fincanı Ali'ye uzatır.) Al... Çiz bir çizik daha... (Sepetçioğlu, 1969: 20).

Yukarıdaki bölümlerde de görüldüğü üzere tatlı atışmalarda olsa Kahveci Ali veresiyelerle mahalle sakinleriyle yardımlaşma içindedir. Her ne kadar duvarda veresiye içenlerin borçlarını gösteren tebeşir çizgileri olsa da dayanışma içerisindedirler. Mahalle insanların çoğunun kahveciye borcu vardır. Mahalleli ile iyi geçinmek zorunda olan kahveci de, borçları yüzünden insanları fazla zorlamaz.

Kültürümüzde yakınımızda olan mahalleliye, eşe dosta olan güven sayesinde maddiyatın çok da lafi olmamaktadır. Müşterilerle esnaf arasında olan samimi alışveriş ve dostça yaklaşımlar sonucu "olduğunda verirsin" cümlesi tarihimizden beri yabancı değildir. Yazdırma, veresiye günümüzde de varlığını göstermektedir. Metinde de görüldüğü üzere özellikle kahvelerde, mahalle bakkallarında vb. yerlerde görülmektedir.

Hacer. ... – Yüreciğimin başı hala çıra gibi yanıyor. Cafer Baba Hazretleri girdi düşüme, girdi de ağlama kızım, Hacer'im ağlama dedi. Ağlama senin Afifen şehittir dedi. Sabret, sabrın ecri sevabı büyüktür dişini sık dedi. (Mail ve Hayati soldan görünürler. Hacer göz ucuyla onları süzer ve sesini daha da yanıklaştırır.) Sıktım dişimi ne yapayım? Ah Afifem, yavrum ah... Dayanılmıyor sana. Beni böyle dertli bırakıp gittin ah... Ah... (Döğünüyor. Ağlıyor.)

Mail, duraklamıştır. Bir Hacer'e bir Hayati'ye bakmıştır. Çok terbiyeli bir fısıltı ile. – Hayati... Şu zavallıyı teselli et, birkaç kuruş ver. (Bir çaresiz üzüntü içinde kalakalmıştır.)

Hacer, yürekler acısı. – Ölenle ölmüyor ki. Dostlar başından ırak... (Derken Hayati yaklaşır.) Yavrum iki yıl yorgan döşek yattı. (Hayati, Hacer'in avucuna para bırakır.) İnim inim inledi yavrum. Elimizdekini avucumuzdakini hekime hocaya yatırdık.

Destancı, hıçkırır. –Ah ... Of...

Hoşdem, perişan, ağlamaklı. –Zavallı kadın. (Birden ağlar.)

(Kahveci Ali şaşkın şaşkın dolaşır ve o şaşkınlık içinde Mail'e iskemle getirir. Destancı'yla Hoşdem'in durumları onu büsbütün bocalatmıştır.)

Hacer, elini Hayati'ye doğru uzatmış olduğu halde. – Bu yaşımda böyle kaldım yavrum. Ah beyzadem sen bilmezsin, ben böyle olacak kadın mıydım? Beni yavrumun acısı böyle yaptı, gözüm kökü gönlüm nuru bir tek evladım idi. (Destancı'nın ve Hoşdem'in hıçkırıkları.) Ah bilirim beyzadem ölüm acısı nedir bilirim. (İyice uzatmıştır elini Hayatiye. Gözyaşları içindedir. Hayati yeniden para verir.) ...

(Hacer, bir hıçkırık nöbeti içinde kendinden geçer. Destancı ve Hoşdem'in hıçkırıkları da artmıştır. Kahveci Ali, bu hava içinde tutulup kalır. Elinde iskemleyle şaşkındır. Son anda, elindeki iskemlede düşer ve ağıta katılır farkında olmadan) (Sepetçioğlu, 1969: 21-22-23).

Mahalle sakinleri arasında olumsuz olaylar karşısında bile yardımlaşma esas kalmaktadır. Aldığımız bölümde dilenci olan Hacer'in para koparmak için zengin kişileri görünce ağlama hilesi yaparak kendini acındırması görülmektedir. Bu numaradan ağlama esnasında daha inandırıcı olması için Hoşdem ve

Destancı da ağta katılır. Yalanla ve dilenilerek para kazanılması uğruna aralarındaki dostluktan dolayı birbirlerini idare etmektedirler. Olumlu veya olumsuz durumlarda dahi birbirlerinin arkalarında oldukları göz önündedir. Olayın sonunda Hacer ağlamalarından dolayı Destancı'ya, Hoşdem'e ve Kahveci Ali'ye para vermesine rağmen Destancı ve Kahveci Ali almaz.

Kahveci Ali, yarı korkulu. – Te be nereye? Niçin gidiyorsunuz? Hacer be yau ağaçtaki... Salınıp yatıyor be yau... Evliya olmuş diyorlar baksana be yau?...

Destancı. – Şışt. Biliyorum. Hadi Edirnekapısı'na (Çeker.) Çabuk tüyelim burdan.

Kahveci Ali. – Te be Hürmüz'cüğü de alalım, Hoşdem'cağzı da alalım be yau. Onlar şimdi?...

Destancı. – Onlara şimdi gün doğdu Ali Ağa, öldürsen gelmezler bizimle; bu zanaati bırakıp gelmezler. Edirnekapısı'na ikimiz döneceğiz yalnız. Yürü. (Çeker. Kahveci Ali'nin dost ve büyüğü, hayran gözleri, çıkıncaya kadar ağaçta, yeşil başörtüsündedir. (Sepetçioğlu, 1969: 115).

Metnin sonunda kurulan bir düzen sonrasında Hacer'in uçtuğu izlenimi verilip evliya gözüyle bakılması sağlanmak istenmiştir. Hacer'in uçtuğu izleniminden sonra polislerin de her şeyin farkına vardığı düşüncesiyle Destancı, Kahveci Ali'ye eski mahallelerine dönmeleri gerektiğini söyler. Kahveci Ali, Hacer'in gerçekten uçtuğunu düşünerek Hürmüz ile Hoşdem'i de götürmek ister. "Onlar yalnız ne yapacaklar, onları da çağıralım" der. Buradan anlaşılacağı üzere yardımlaşma, dostluk kendini göstermektedir. Kahveci Ali'nin kendisiyle birlikte onları da düşünmesi içindeki vicdanı ve sevgiyi göstermektedir.

2.2. Temizlik

Temizlik eskiden beri Türk kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Temizliğe verdiğimiz önem dini inancımız olan İslamiyet'le de etkisini genişletmiştir. Temizlik medeniyetin ve dinin gerekliliklerinden biri olarak görülmektedir. İslamiyet'te temizlik unsuru hadislerde yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah nazîf (temiz)dir, nezâfeti (temizliği) sever.", "Temizlik, îmânın yarısıdır ..." (Dölek, 2004: 49) buyurarak temizliğin dinimizdeki önemine dikkat çekmektedir.

İslam dininin maddi ve manevi temizliklere verdiği önem diğer bir hadiste şöyle ele alınmıştır: "Şüphesiz yok ki Yüce Allah temizdir, temizliği sever. İkrâmı boldur, ikramı sever. Cömerttir, cömertliği sever. Artık evlerinizin çevresini temiz tutun; Yahudilere benzemeye çalışmayın." (<http://risaleoku.com/oku/bilmen/438>. Son erişim Tarihi: 14.04.2019)

Çardaklı Bakıcı eserinde de temizliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Olay dizini sırasında temizlikle ilgili kavram ve durumlar yer almaktadır.

Hoşdem. – Bu deveciye de içerliyorum ha; mahsus yapıyor körolası. (Hırsla süpürür.

Kahveci Ali, (bir an başını çevirir, belli belirsiz gülümser. İşine bakar.) ...

Hoşdem, süpürgeyle uzakları gösteririr. – Tee oralarda yaptırca ya develerine. Yok, varsa da burası yoksa da. Tutturuyor tutturuyor develerine, buraya gelince yallah. Patlayasıcalar!

Kahveci Ali, göçmendir. – Te be deve bunlar, hayvan be yau. Ne bilir buncağızlar yer seçmeği?

Hoşdem. – Yok Ali Ağa kazın ayağı senin bildiğin gibi değil. Ne zaman bu herif develeriyle burdan geçse, denemişimdir, pis olur ortalık. (Hırsını süpürgeден alır. ...) (Sepetçioğlu, 1969: 7).

Kültürümüzde eskiden beri gelen ev önü, kapı önü ve dükkân önü temizleme kültürümüzde eskiden beri gelen bir özelliktir. Her sabah dükkânların önü ve içi mutlaka temizlenir. Aynı zamanda ev önü ve kapı önü temizliği de geçmişten günümüze devam etmektedir.

Yukarıda da Kahveci Ali'nin kahveyi süpürüp temizlemesi okuyucu ve izleyiciye temizliğin önemini aksettirmektedir.

Destancı. – Kocasının yazdığı Pasaklı Gülsüm 'ün Destanı 'nı satıyorum diye bağıracağım.

Hacer. – İyi. Bizim evin bir sokak ötesinde köşede, cumbalı bir ev var. (Soldaki ev hafifçe aydınlanır.) Bildin mi? Sakanın evinin yanındaki, tamam mı? Hah o ev işte. (Evi aydınlatan ışık söner.) O evde oturan karıya Pasaklı Gülsüm derler. Bir anası, iki çocuğu, bir de kötürüm kaynanası vardır, adı üstünde pasaklı karının biridir. Sesini duyunca sana soracak o, diyeceksin ki, bir pasaklı Gülsüm varmış, onun üstüne kocası bu destanı yakmış, pasaklı karımı herkese ilan edeyim de duyduk duymadık kimse kalmasın, benim neler çektiğimi millet anlatsın diye yazmış diyeceksin. (Sepetçioğlu, 1969: 29-30).

Aldığımız bu bölümde de temizliğe dikkat çekilmek isteniyor. Pasaklı, düzensiz ve temizliği önemsemeyen bir ev hanımı olan Gülsüm kahramanı üzerinden temizliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Gülsüm'ün pasaklılığı eserde önce eşi tarafından eleştirilmiştir. Komşuları da Gülsüm'ün temiz olmadığını bilmektedir. Pasaklı Gülsüm olarak da nitelendirilmiştir. Temizliğin önemi ve kültürümüzdeki yeri okuyucu ve seyirciye iletilmek istenmektedir.

2.3. Samimiyet

Samimiyet, “içtenlik ve senli benli olmak durumu” (<http://sozluk.gov.tr/tdk> Son Erişim Tarihi: 13.03.2019) olarak tanımlanmaktadır. İnsan ilişkilerinde samimiyet kavramı toplumumuzda geçmişten günümüze kadar tecelli etmiştir.

Kültürel özelliklerimizden samimiyet halkımız arasında yaygın şekildedir. Mahallelerde ve küçük yerleşim yerlerinde samimiyet ve yardımlaşma kendini daha fazla göstermektedir. Son yıllarda samimiyet ve yardımlaşmanın etkisi azalsa da eserde belirgin olarak görünmektedir. Hacer, Kahveci Ali, Hoşdem, Destancı, Bekçi, imam birbirlerine karşı iyi davranır, samimi şakalar yapar ve yardımcı olurlar. Eğlenceli bir yaşam kültürünü temsil eden bu durumların örnekleri aşağıda belirtilmiştir.

Kahveci Ali: Te kalkmayiver istersen, akşama yiyeceğin varsa kalkmayiver, (Döner.) Ben isterim ki kalkasın, dolaşasın mahalleri, para kazanasın. Yanlış mı ederim?

Destancı: (Birden Hoşdem'in omzunu çimdikler.)...

Hoşdem, sışrar. – Elin kopsun İnşallah. Omuzumda çürümedik yer bırakmadın.

Destancı, keyifle çeşmeye gelir. – Hoşuna gitmiyorsa söyle de yapmayım bir daha. Sanki çimdik atacağımı bilmiyordun. (Musluğu açıp bir an akan suya bakar.) Hay gözünü sevdiğimin mübareği. Su gibi var mı dünyada be.

Hoşdem, omuzunu sıvazlarken. – Eli kopasıcı. (Sigarasını yapıştırır hırsla.) (Sepetçioğlu, 1969: 10).

Destancı, (elini yüzünü yıkar. Daha tabii olması için gürültülü bir şekilde sümkürebilir de.) Ohhh dünya varmış be. (derin bir soluk alır elleri ile yüzünü silerken.) Ortalık da cehennem gibi yanıyor. (Yüzünü örten ellerinin arasından bir an Hoşdem'e bakar, Hoşdem sardığı sigarasını ağızına yerleştirmiş tabakasını düzeltmekte iken, Destancı bir atılışa gidip sigarayı kapar ve hemen ocağa koşar.)

Hoşdem. – Ver cigaramı serserem! Ver diyorum sana tepemi attırma benim.

Destancı, duymamış gibi sigarayı ocaktan yakarken. – Sen kendine yenisini sar, bu gitti gayri.

Hoşdem, kalkmağa yeltenirken. – Hırsız!... Getir diyorum. (Sepetçioğlu, 1969: 10-11).

Hoşdem, çaresiz, oturur. – Haram olsun İnşallah. (Tabakasını açar yeniden.)

Destancı, güler. – Nesi haram olacak? Tütün değil mi, zaten haram. (Derin bir nefes çekip nisbetli bırakır.) Ama haramın tatlılarından ha...

Hoşdem. – Zehir zıkkım olsun,(Yenisini sarmaktadır.)

Destancı. – Olur.

...

Hoşdem, tabakayı fırlatacak gibi. – Ay çatlayacağım şimdi. (Atmaz) (Sepetçioğlu, 1969: 11).

Hoşdem, birden kalkar. Ocağa giderken. – İstemem! Sakın ha... Duymak istemiyorum sesini...

Destancı. – Hay ömrüne bereket Hoşdem... dinle öyleyse.

Adam aman Hoşdem,

Doldur bardağa hoş dem,

Her yer zindan da olsa,

Günlerin olsun hoş dem,

Karanlık gecelerde,

Gözlerin ışık Hoşdem...

Hoşdem. – Hadi hadi geçti öfkem. Bir kahve yapacağım sana... benden. (Sepetçioğlu, 1969: 12).

Eserde yukarıdaki bölümler gibi birden fazla sahnenin samimiyet içinde gerçekleştiği görülmektedir. Sepetçioğlu, alınan bu bölümlerde mahalleli arasındaki çocukça şakalaşmalarla samimiyetin varlığını ve güzelliğini anlatmak istemiştir. Mahalleli arasında tarihimizden gelen bir samimiyet ve sıcak ilişkiler üzerinde olumlu yönde durulmaktadır. İnsanın kendini rahat hissettiği arkadaş çevresinde bulunduğu huzur, güven ve mutluluk mahalle sakinleri arasında kendini göstermektedir. Eskiden beri kültürümüzde var olan samimiyet, köy ya da kasaba gibi küçük yerleşim alanlarında varlığını sürdürse de şehir merkezlerinde etkisini kaybetmeye yüz tutmuştur. Eserde de samimiyetin bize mutlu ve eğlenceli bir yaşam sunacağı sezdirilmeye çalışılmıştır.

2.4. Kahvehâne

Kahvehaneler, kahvenin tüketim mekânı olarak ortaya çıkmıştır. Bir içecek olan kahvenin etkisiyle isimlendirilen kahvehane, halkın sohbet, eğlenme, dinlenme, bilgilenme, gazete okuma, kültürel etkinlikler oluşturma ve haber alma yeri işlevlerini üstlenmiştir. Günümüze kadar varlığını sürdürmüş ve sürdürmeye de devam etmektedir. Halk arasında önemli bir buluşma noktası olarak yerini korumaktadır (Tunç, 2014: 47).

Milletimizin eski tarihlerden beri kahve kültürü devam etmektedir. Mahalle kahveleri daha çok erkeklerin gittiği buluşma yeridir. Kahvelerde samimiyet, dostluk ve karşılıklı içten sohbetler yer alır. Kahvehane, eserde kendini kültürümüzün bir yansıması olarak göstermiştir.

İki yan, boydan boya sedir haline getirilmiştir. Çıkışın hemen sağında - seyircilere göre sol yan – sedir biraz daha genişler. Burada eski hasır parçaları serili, eski teneke mangallı bir kahve ocağı vardır. Bir tahta rafta fincanlar dizilidir; sedirin önünde basık ve eskimiş birkaç iskemle durmaktadır. Taşlarda veresiye içilenleri gösterir tebeşir çizgileri; çetele. (Sepetçioğlu, 1969: 5).

Bu bölümde kahvehanenin özellikleri ele alınmıştır. Samimi ortam içeren kahvelerde veresiye etkindir. Eserde Kahveci Ali, mahalle sakinlerine veresiye çay ve kahve vermektedir. Sonuç olarak eserde, mahalle halkının parasının olmamasının yanı sıra içinde bulunan samimiyetten dolayı kahvecinin veresiye için halkı zorlamadığı görülmektedir.

2.5. Evlerin Mimari Yapısı

Türk evleri, iklim, tabiat ve yaşam kültürü açısından çeşitli tiplerde ortaya çıkmıştır. Malzeme ve iklim şartlarıyla ilgili olarak çeşitlenmiş olsa da kendine özgü karakteristik özellikleri de vardır. Bütün ev tiplerinde görülen karakteristik özelliklerinden biri cumbadır. Cumba, evlerin zemin katının üzerindeki birinci ya da üst katlarda dışa taşan kafesli oda bölmesidir. Cumbalar sokakların darlığından ve dini inancımızdaki mahremiyetten dolayı ortaya çıkmış olsa da hoş bir mimari özelliğimizdir. Günümüzde çok rastlanmamaktadır. Eski Türk evlerinde yer bulmuş yerel unsurlarımızdandır (Çetin: 2006: 19).

Bir ahşap cumbalı ev. Basık, fakir, tahtaları kararmış ve yer yer çürümüş bir kıyı mahalle evi. (Sepetçioğlu, 1969: 6).

Hacer. – İyi. Bizim evin bir sokak ötesinde köşede, cumbalı bir ev var. (Soldaki ev hafifçe aydınlanır.) Bildin mi? Sakanın evinin yanındaki, tamam mı? Hah o ev işte. (Evi aydınlatan ışık söner.) (Sepetçioğlu, 1969: 29).

(Soldaki cumbalı ev ikinci sonu ışıyla aydınlanır yavaştan. Uzaktan yaklaşan Destancı'nın sesi duyulur; besteli.)

Gülsüm, içerden cumbaya gelmiş dinlemiştir. – Anne... Anne hişt.

Niğmeti, içerden. – Ne var yine? Gittikçe yaklaşan Destancı'nın sesi.)

Niğmeti, gelir. – Geldim işte. Cumbaya yaslanmış ne yapıyorsun öyle? (Sepetçioğlu, 1969: 32-33).

Ortada; bir katlı, geniş, bahçe içinde altı bodrumlu bir evin cephesi. Bahçede süslü bir çardak vardır. (Sepetçioğlu, 1969: 54).

Çardaklı Bakıcı'daki mahallenin mimari özellikleri; cumbalı evler, tahtalarının bazı yerlerinin karardığı çürümüş evler ve küçük bahçeli evler şeklindedir. Bu evlerin önünde çardaklar vardır. Çardaklar, asma ya da güz yapraklı sarmalanan bitki türleriyle gölgelendirilmektedir. Bitki türü yoksa da üzerine ahşaptan korumalık yapılmaktadır. Yaz günleri bu çardaklarda oturulmaktadır. Bahçelerde çeşitli ağaçlar yerini almaktadır. Çardaklı Bakıcı'da evlerin mimari özelliklerinde gelenekselliğin izleri vardır.

2.6. Çeşme

Bütün toplumlar için suyun ve temizliğin önemi büyük olmuştur. Çünkü sağlıklı olmanın ve sağlıklı yaşamının en önemli şartlarından birisi olarak temizlik ilk sıralarda yer almaktadır. Temizlik sadece birey açısından değil, çevresel anlamda da önemlidir (Büyükkol, 2017: 3247).

Çeşme, tarihin eski çağlarından günümüze kadar gelen, Türk insanının kültür ve yaşam zenginliğini yansıtan önemli bir nesne olmuştur. Türk kültüründe yol kenarına ve yerleşim merkezlerine çeşme yaptırmak hayır işi olarak kabul edilmektedir (Büyükkol, 2017: 3245).

Su hayatımızda her daim önem arz ettiği için geçmişten günümüze yerleşim alanlarında ve yol kenarlarında birçok yere çeşme yapılmıştır. Evlerde ve kurumlarda şebeke su sistemine geçilmeden önce çeşmelerden ihtiyaç giderilirdi. Çeşme başındaki sıralar, çeşme başındaki konuşmalar sosyal hayatın içerisinde yer almaktadır.

Taştan, yeşil boyalı ve üstten kapaklı, yan yana konmuş bir çift sandığı andırır iki küçük çeşme haznesi, birinin musluğu kırıktır, ötekinde zencirli bir bakır tas bağlıdır. (Sepetçioğlu, 1969: 5).

Çardaklı Bakıcı eserinde oyun kahramanlarının çeşme başına giderek el yüz yıkamalarıyla çeşme figürüne dikkat çekilmek istenmiştir. Yol kenarlarında ya da yerleşim yerlerinin ortalarında sıkça gördüğümüz çeşme eserde, musluğun birinin kırık ve diğerine de bir tasın bağlı olmasıyla tasvir edilmiştir. Eserdeki yerli unsurumuz hala sürekliliğini korumaktadır.

3. TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN DİNİ İNANIŞ OLARAK KABUL EDİLEN İNANÇLAR

Tarih öncesi çağlardan beri Türk kültürü ve dini, güneyden ve batıdan gelen etkilerle karşılaşmıştır. Orta Asya'nın dini kültürü üzerinde Mezopotamya, İran, Çin ve Hint dinleri ile Tibet Lamaizmi, Hristiyanlık, Maniheizm ve İslam'ın etkisi söz konusu olmuştur. Karşılaşılan dış etkiler, Türklerin orijinal dini yapılarını pek değiştirmemiştir. En eski devirlerden itibaren "Tanrı" inancı kalıcı bir şekilde yerini korumuştur. Tanrı inancı Türk dini tarihinde süreklilik göstermiştir (Erdem, 1988: 81).

İslamiyet VII. yüzyılın başlarında Arabistan Yarımadasının Hicaz bölgesinde ortaya çıkan bir dindir. Hızlı bir şekilde yayılan bu din, daha Hz. Muhammed zamanında Arabistan yarımadasının sınırları dışına çıkmış ve dünyanın büyük bir bölümüne yayılmıştır. Bu süreçte, Türklerden de İslam'ı kabul edenler olmuştur. Zaman içerisinde, Türkler arasında İslam hızla yayılmıştır ve Türkler X. yüzyılda

büyük kitleler halinde İslam dinini kabul etmişlerdir. Türklerin İslam'ı kabulleri XIII. ve XIV. asırlar olmak üzere, XVIII. ve XIX. yüzyıllara kadar devam etmiştir. Bu bilgilerden hareketle Türklerin İslamlaşması, bin yılı aşkın bir zamanı kapsayan süreç içerisinde gerçekleşmiştir (Erdem, 1988: 88).

Her toplumun ahlaki değerlerinin oluşmasında dini inançların katkı ve yönlendirmesi görülmektedir. Köklü bir dini geleneği olan Türklerin de oturmuş ve etkili ahlaki değerleri vardır. Doğruluğu ilke edinen Türkler arasında cinayet, zina, yalan, hırsızlık, adam öldürme gibi yüz kızartan ahlaki bozukluklar toplum içerisinde yer almamaktadır. Kibirlenme ve insanları küçük düşürücü davranışlar Türklerde kötü algılanan davranışlar içerisinde yer almaktadır. Türklerin genel özellikleri içerisinde iyi niyetli ve hoşgörülü olmak vardır. Hoşgörü ve iyi niyet içerisinde olmaları suçluları affettikleri ve haksızlıklara göz yumdukları anlamına gelmemektedir. Türkler adalet çerçevesinde hiç kimseye haksızlık etmeden suçluları cezalandırmaktadır (Erdem, 1988: 83).

İslamiyet'i kabul etmeye başladığımız IX. yüzyıldan günümüze kadarki süreçte kültürümüzün oluşmasında İslam dininin de etkisinin büyük olduğu aşikârdır. Özellikle ahlak, vicdan, saygı, sevgi konusunda dinimizin gerektirdiği bağlamlar kültürümüzün oluşmasında etkin bir yapıdadır.

Dinlerin sosyal yapı üzerinde etkili olduğunu düşünerek İslam dininin Türk kültüründeki yerini milli (yerel) unsur olarak kabul edileceği düşünülmektedir. Dinle birlikte toplumun oluşturduğu batıl inanç (Doğaüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç, batıl itikat (<http://sozluk.gov.tr/tdk>. Son Erişim Tarihi: 13.03. 2019)) sosyal yaşamda etkilidir. Çardaklı Bakıcı tiyatro eserinde de bu unsurlara yer verilmiştir. Aşağıda örnekleri maddeler halinde ele alınıp incelenmiştir.

İmam, dalgın. Göğüs geçirir. – Ya Hak!

Muhtar, nargilesinin ateşiyle meşgul. – Ne dedin Hocaefendi?

Bekçi. – Ya Hak dedi.

İmam, gözlerini devire devire. – Sen sus! (Bekçi pısar.)

Kasap, geçirirken. – Allah şükür!

Manav, esner. –Affet Yarabbi!

Çırak. – (Maşasını şakırdatarak gelir. Nargilelerin ateşini tazeler. Parmağı sarılıdır.)...

Saka, çırağa. – Nasıl? ... Düzeldin azıcık ha? ...

Muhtar. – (Eğilip imamın kulağına bir şeyler fısıldar. Marpuçla da çırağı göstermektedir.)

...

İmam, yüzü hiddetlenir. – Allah Allah!... Yok canım? Tevbe Tevbe... tevbe tevbe... tevbe estağfirullah! Günaha giriyorsun Muhtar günaha.

...

İmam. – Lâ havle velâ kuvvete, tevbe, estağfirullah. (Sepetçioğlu, 1969: 57-58).

Ülkemizin inancıyla ilişki olarak bir konu hakkında konuşulurken İslamiyet'le ilgili kelimeler kullanılmıştır. Yüce Allah adı sık sık zikredilmektedir. Burada Allah'a iman gücünün tam olduğunu görmekle birlikte falcı Hacer Hanım'la ilgili konular yer almaktadır. Halkımız da fal ve büyüye merak vardır. Bu merak ve ilgi bazen üst seviyelere ulaşmaktadır. Çardaklı Bakıcı tiyatro metninde de falcı Hacer Hanım'ın kandırmacaları ve yalanlarıyla kurulu olaylar anlatılmaktadır. Aslında bir yerde yalanlara gönderme yapılarak inanılmamasına çağrı yapılmaktadır. Anlaşılacağı üzere metinde İslam dini ile ilgili yanlışlıklar kendini göstermektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

3.1. Türbe ve Evliya (Yatır) İnanışı

İnanç ve din sisteminde ortak bazı özellikler içeren olaylardan birisi de türbe, yatır ve mezar ziyaretleridir. Türbe, içinde ünlü kişilerin mezarları bulunan kubbeli yapı olarak tanımlanmaktadır. Yatır ise öldükten sonra da kerametler gösterdiğine, kendisine başvurulara yardım ettiğine inanılan ermişin

mezarıdır. Yatır kelime anlamı olarak evliya kelimesi ile eş anlamlı olarak kabul edilmektedir (Özcan, 2007: 13).

Türbeler, Türk toplumunda yüzyıllardan beri gelen Müslümanlığın değişik özelliklerini sergilediği İslam öncesi inanç ve kültürlerin etkilerinin ve izlerinin görüldüğü dini hayatın bir ögesi olarak kabul edilebilir (Özcan, 2007: 13-14).

Osmanlı devrinde yaşamış şeyh, kadı, paşa gibi önemli kişilere yapılan anıt mezarlar türbe olarak nitelendirildiği için halk arasında öneme sahiptir. Ülkemizin ve İstanbul'un bazı yerlerinde oldukça fazladır. Bu türbeler halk tarafından kutsal kabul edildiğinden sık sık ziyaret de edilmektedir.

Çardaklı Bakıcı'da Hacer kahramanı tek katlı ahşap ve bahçesinde türbe olduğunu iddia ederek sönmeyen bir mumun yandığı bahçeli bir evde oturmaktadır. Bu türbe Cafer Baba Hazretleri adında bir dervişin olduğu iddiası doğrultusundadır. Türbe kavramının önemine eserde yer verilmiştir.

Hacer. – Hay ağzına sağlık Hoşdem. Anlat şu kahveci bozuntusuna. (Destancı'nun yanına oturduğu görünce Hoşdem'in.) Ama dur ben anlatayım. Cafer Baba Hazretleri benim büyük babamın babasının babasıdır. Sultan Ahmed Efendimiz Hazretleri İstanbul'u fethettiğinde Cafer Babamız askerin en başında imiş. Elinde de nah bu topuz varmış. Her bir vuruşunda bin Ceneviz'i yer ile yeksân ede ede işte şu kapıdan içeri girmiş. Girer girmez de topuzu şimdiki yerine mübarek elleriyle asmış. (Kendi aralarında yavaş yavaş konuşan Hoşdem'le Destancı'ya.) Nasıl asmış hem de Hoşdem biliyor musun?

Hoşdem, ilgisiz. Önemsiz bir işten bahseder gibi. – Şöyle bir dürtüvermiş topuzun sapını tonozu doğru. Oraya saplamış. (Destancıyla konuşur yine yavaşça.)

Kahveci Ali. – Babam babam babam te be çok da güçlüymiş şu senin Cafer Baban ve yau. (Gelip tonozu ve topuzu bakar.) Şöyle bir dürtüvermiş te be... Babam babam babam!

Hacer, hışımlla doğrulur. – Cafer Baba Hazretleri bu ya ne sandın?

Hoşdem. – Cafer Baba Hazretleri bu! (Sepetçioğlu, 1969: 15-16).

Hacer. – Hay ağzının ortasını öpeyim senin. (Destancı da irkilmiş.) Cafer Babam bu. Onda günah olmadığı gibi onun soyunda da olmaz. Küçük Cafer Baba, onun oğlu yani, şimdiki bizim evi o zaman yaptırmış. Bizim evin önündeki çitlembik ağacı da o günden kalmadır. Ben gaipten haber veriyorum ya... (K. Ali Hayran)

Hoşdem. – Aslında gaipten haber veren Cafer Baba Hazretleridir. Hacerciğim aracıdır aracı. (Hacer mağrur. K. Ali şaşkın kendi kendine.) Hem de ne aracı ya... Dostlar başına... (Sepetçioğlu, 1969: 17).

Gülsüm, sıçrar irden. – Nerden bildin? Hacer Anam nerden bildin, Bu da mı vardı bir de... (Çaresiz.)

Hacer, teskin ederek. – Otur otur üzme dertli canını. Az önce, sen sen gelmeden az önce... (Evliyayı gösterir.) Cafer Baba Hazretleri'yle oturduk konuşuyorduk da.

...

Gülsüm. – Cafer Baba Hazretleri kocamın yazdığı destanı bile biliyor da niye engel olmuyor, ayıp değil mi? Hazretliğine yakışır mı bu? Bir ağzı var dili yok kadını şunun şurasında. Cafer Baba Hazretleri ayıp etmiş doğrusu.

Hacer, kızgın. – Sus kız deli, çarpılacaksın şimdi. (Korku.) Cafer Baba Hazretleri ne sandın sen?

...

Hacer. ... (Birden korkulu, iki elini uzatır evliyaya doğru.) – Dur!... İki gözüm Cafer Babam... Dur! (Elleriyle bir ağırlığı iter gibidir. Gülsüm'ün irileşmiş gözleri önünde, bir cezbe tutulmuş gibi yavaş yavaş ilerler.) Kulun kurbanın olayım gelme! Bu fakir Gülsüm'ün bir suçu yok. (Gülsüm yere yapışır gibi.) Bana başıyla onu. (Durur çitlenbiğin altında. Elleri bir canlıyı kucaklar gibi olur. Soluk soluğa, kesik) Beni... Onun yerine bana

yap... Ne yapacaksan... İki gözüm... (Dizleri bükülür. Zorlu bir ağırlığa dayanamıyor gibidir. Ter içindedir.) Vurma!... Hazretim... Efendim... Dostum... Vurma! Sıkma beni... Cafer Babam!... (Yıkılır. Her yanı titremektedir. Anlaşılmaz mırıltılar. Debelenir.) (Sepetçioğlu, 1969: 37-38-39).

Hacer, birden kalkar. – Evet, Komser Efendi. Kızımın anlattıkları doğrudur. (Yutkunur.) Öyle olması gerekiyordu. İlerde, büyüyünce mahallenin başına bela olacak bir çocuğun yaşamaması gerekiyordu. Biz böyle gördük... Öyle istedik... Öyle yaptık! Hoşdem!... Kızım... boğazım kurudu şu tası ver. Şimdi siz ve bütün bunlar her şeyi anlayacaksınız. (Tası alır. İçer. Memnun ve müsterih bakar.) Anlayacaksınız. (Tası, bekleyen Hoşdem'e vermeden komodine götürüp bırakır. Sarsılır orda.) Anlayacaksınız! (Birden lamba devrilir. Hacer ikinci bir sarsılışla belli etmeden devirmiştir. Kararır ortalık. Hacer'in sesi.) Ya Hak!... Ya Cafer Baba Hazretleri geliyorum... Geliyorum... Geliyorum... (Bir pencere kapanışı.)

Derinden Bir Ses. –Uç!... Ya Hacer uç!... Uç!... Ya Hacer uç!... Uç... (Sepetçioğlu, 1969: 112).

Halkımız da evliya ve türbelere karşı bir inanç beslemektedir. Bu inancı kullanmak isteyen Hacer Hanım, alınan bölümlerde anlaşıldığı üzere Cafer Baba Hazretleri adlı bir evliyanın var olduğunu uydurmuştur. Bu yalan üzerinden cahil insanları yaptığı düzenlerle dolandırmıştır. En son kısmında dahi yakalanacağını anlayınca kuş olup uçtuğuna dair bir oyunla kendini kurtarmıştır.

Cahil insanlarımız falcılık, büyü, gaipten haber alma gibi durumlara inanmaktadır. Bu durumun İslamiyet içinde yeri yoktur. Tek doğruyu ve geleceği Yüce Allah'tan başka kimse bilemez. İsteklerimizi dua yoluyla ulaştırmalıyız. Fal ve büyü ya da türbeye o vasfı yüklememeliyiz. Tiyatro metninde aslında bunların birer yalan olduğu mesajı iletilmek istenmektedir.

3.2. Falcılık

Her mahallede fal bakan, hasta okuyan, ermişliğine inanılan kadınlar bulunmaktadır. Cahil halkı tuzağına düşüren bu kişiler de elde ettikleri paralarla geçimini buradan sağlarlar. Falcılık tarihten beridir kendini gösteren bir olgudur. İnançtaki yanlışlıklar arasındadır. İnsanların geleceği merakı üzerine yalancılara inanması sonucu falcılık hala etkisini sürdürmektedir. Falcılık yapanlar görme olarak nitelendirdikleri gelecekte haber verme olayını cinlerle yaptıklarını söyleyerek inandırıcılığı arttırmak istemektedirler (Buttanrı, 2007: 392).

Eserde de ana kahraman olan Hacer, falcılık yapan bir kadın tipiyle karşımıza çıkmaktadır. Hacer'in bu özelliği aracılığıyla okuyucuyu ve seyirciyi fala inanmamalarına yönlendirmek amaçlanmıştır.

Gazete Satıcısı, ses olarak. – Yazıyor!... Dün akşam yıkılan evi yazıyor!... Bakıcı Hacer Hoca'yı yazıyor!

Yazıyor; Falcı Hacer Hanım'ı yazıyor. Gaipten haber veren Hacer Hoca'yı yazıyor! Ceride-i Havadis, Tasvir_i Efkâr, Sabah!... Yazıyor, yazıyor!... Hacer Hoca'yı döğen Rıfki Efendi'nin nasıl çarpıldığını yazıyor!... (Sepetçioğlu, 1969: 53).

Bu bölümde gazeteler aracılığıyla Hacer'in yükselişi ele alınmıştır. Falcılığı önemli bir kavram aksettiren gazetelerin her alanda önemi de vurgulanmıştır. Falcılık dinimizce yasaklanmış bir kavramdır. Çardaklı Bakıcı'da falcılığın gerçek olmadığına işaret etmektedir. Bir nevi kıssadan hisse çıkarma gibi okuyucunun inanmaması için ele alınmıştır.

3.3. Büyü

Büyü; tabiatüstü gizli güçlerle ilişki kurularak veya gizli güçler içerdiğine inanılan bazı tabii nesnelere kullanarak belli birtakım amaçları gerçekleştirmek gayesiyle yapılan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Sipahi, 2006: 5).

Varlıklar veya nesnelere üzerinde davranış değişikliğini sağlamak büyüünün amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaç hem iyi hem de kötü istekleri gerçekleştirmektedir. Bu nedenle birçok değişik düşünce ve isteği gerçekleştirme hedefi ve ümidiyle büyü yapılmaktadır. Büyünün insanlara, hayvanlara

ve diğer varlıklara acı verme, hastalık ve sakat bırakma ve ölüm gibi olumsuz yönde tesir ederek ve istenilen şeyleri hedeflediği görülmektedir (Sipahi, 2006: 19).

Büyünün insan iradesine zarar vermesi sonucu büyü yapma ya da yaptırma dinimizce haram kılınmıştır. İsteklerine çabuk ulaşmayı isteyen insanlar büyüye başvurmaktadır. Bazı falcı ya da büyücüler bunu meslek haline getirip cahil halkı tuzağına düşürüp geçimini buradan sağlarlar. Büyü yapılarak istenilen hedefe ulaşma olsa da büyü yapma adı altında dolandırıcılar var olmuştur.

Hacer. – Sa... Sa... Saibe mi? Safainin kızı, Mail'in karısı mı? Tuh Allah kahretsin Saibe, bak ne yapıyor orda. (Şöhret merak içinde tasın içindekini görecekmış gibi uzanmıştır.) Bak bak hele şuna, yanında tombalakça bir de karı var. Sarıgül taraflarında bir büyücüye gidiyorlar. Keçekülâhlı herif bu büyücü.

Şöhret. – Durdur!... Hocaanım durdur şunları gitmesinler.

Hacer. – Büyüyü yaptırdılar. Bırakın onu!... A götürüyorlar, işte işte Çarşamba taraflarında büyük viraneye girdiler. (Dikkatle bakar.) Seçemedim...

...

Hacer. – Aaaa-a bakın işte. Mezarlığa yakın o koca çınar ağacının yanında kuyuya attılar. Zavallı şöhret... (Şöhret ağlar.) Zavallı!... O büyü o kuyuda durdukça sen Mail'i boşuna beklersin.

...

Şöhret. – Canım kim çıkarırsa çıkarsın... Çıksın da o zıkkım oradan.

Hacer, tepsiyi iter. Hürmüz ile Hoşdem kaldırır. – Zor iş. Çok... Çok para gerek. (Spetçioğlu, 1969: 75-76).

Bu bölümde görüldüğü üzere büyü üzerinden Hacer yüklü miktarda para kazanmayı düşünmüş ve cahil insanların paralarını almıştır. Büyü ile ilgili halk arasında yaygın olan, büyü yapılan kişilere dair nesnelere mezarlık yakınlarına gömme ya da atma figürü kullanılmıştır.

Spetçioğlu, bu tarz olaylara inanılmaması gerektiğini metin üzerinden vurgulamaktadır.

4. KAHRAMANLARA VERİLEN İSİMLER

Eserde kahramanlara toplumumuzda yaygın olan geleneksel isimler verilmiştir. Ali, Hacer, Gülsüm, Mustafa, Rıfki isimleri toplumumuzda sıkça karşılaşılan isimlerdir. Yerelliği ön planda tutmak için kahramanlara milletimizce sıkça kullanılan isimler verilmiştir.

Kahramanlara verilen isimlerde meslekleri ve canlandıracakları karakter özellikleri de göz önünde bulundurulmuştur.

Hoşdem ismi kahramana hafif meşrep olması özelliğinin yanı sıra şakacı ve kendisine söylenenleri itiraz etse de yapan bir kişi olma özelliğinden dolayı verilmiştir.

Şöhret ismi oyun kahramanına, anlamı gibi güzelliğiyle şöhret olmuş ve metres karakterinde olduğu için verilmiştir.

5. AHLAKİ ÖZELLİKLERİN BOZULMAYA BAŞLAMASI

Milletimizce kabul edilen ahlak kuralları tarihimizden beri toplumun düzenini sağlayan yazısız kurallardır. Bu kurallara halkımız bağlıdır ama kültürümüzde yaşanan etkileşimler sonucu değişiklikler olmaktadır. Bu değişiklikler iyi yönde olduğu gibi olumsuz yönde de kendini göstermektedir. Çardaklı Bakıcı adlı tiyatro metni ahlaki bozulmaların olduğuna işaret etmektedir.

5.1. Saygısızlık

Saygı; değeri, üstünlüğü, faydası gibi nedenleri ile herhangi bir kimseye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü davranmaya yol açan tutum ile başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu olarak tanımlanmaktadır. Saygının özünde hürmet etme duygusu vardır. Saygı diğer ifade ile insanın kendi kişiliği ile başkalarının kişiliği arasındaki sınırı bilip, o sınırı aşmamaktadır (Kıral, 2018: 5).

Kültür bilerek veya farkında olmadan insanlardan öğrenilenler olarak ifade edildiği için saygı duyma eylemi toplumlarda farklılık gösterebilir. Türk toplumunda kendimizden yaşça büyük olanlara saygı duyma vardır. Bu durum diğer toplumlarda olmayabilir. Saygı kültürel bir özellik kabul edildiği için Çardaklı Bakıcı tiyatro eserinde saygının önemini vurgulayan bölümler milli unsur kabul edilmiştir.

Hürmüz, döner, artlarından bakakalan Ali'ye dilini çıkarır. – Yalnız mı kaldın moruk? (Tükürür, çıkar.)

Kahveci Ali. – Tuh Allah belâni versin, karının şişine bak sen, utanmaz. Tübe tübe, tübe tübe. (Hüzünlü, dertli, garip.) ... (Sepetçioğlu, 1969: 32).

Büyüklerimize olan saygı ve sevgimizin yavaş yavaş bozulduğuna dikkat çekmektedir. Hacer'in kızı Hürmüz çocuk yaşını geçmiş olmasına rağmen Kahveci Ali'ye gurur kırıcı sözler ve hareketlerde bulunmuştur. Milletimizce yazılı olmayan ahlak kurallarımızın içinde büyüklerimize yaşları dolayısıyla saygı ve yardımseverlikte olumlu davranışlar sergilememiz gerekmektedir.

5.2. Karı-Koca Arası İlişkiler ve Baba-Evlat Arası İlişkiler

Aile, toplumun en küçük yapı birimi olarak kabul edilmektedir. Kültürümüzde aile içi ilişkiler saygı ve sevgi çerçevesi içinde ilerlemektedir. Kültürümüzde, kadının kocasına sadık, yeme içme ihtiyaçlarını en mükemmeliyle yapması vardır. Erkeğinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi gerekir. Çocukların da anne ve babalarına karşı en başta saygılı biçimde davranıp konuşmalıdırlar. Kadınlarımız çocuk terbiyesinde asli unsurdurlar. Yetiştirdikleri çocuklar, geleceğimizi temsil edeceklerdir. Çocukların, babaya, anneye saygılı olması istenir. Aynı şekilde ana baba da çocuklarına saygılı olmayı bilmelidir. Eşleri birbirini üzmemeye, çocukların anne ve babalarını kırmamaya özen gösterdiği ilişkiler esastır. Bu özelliklerin olumsuz yönde değişmeye girdiğini görülmektedir. Eserde aile ilişkileri olumsuz yönde belirtilerek saygı ve sevginin önemi vurgulanmak istenmiştir.

Hürmüz, alı al moru mor gelir. Ağzında bir karış sakız, ayağında takunya, yeldirmesi açık, göğüsleri iyice belli. – A acı patlıcanı kırağı mı çalar anne? Turp gibi babam. Sabahleyin kalkmış da senin kuyuya sarkıtığın kurban kavurmasının dibine darı ekmiş.

Hacer, böğürür gibi. – Hay pisboğazına kurt düşsün. Ben cami avlularında et dileneyim sen otur tığın. İki ellerin yanına gelsin İnşallah.

Hürmüz, bilmiş. – Uyurken kulağına kaşık sapı sokmalımı, çabuk nalları dikermiş öyle diyorlar.

Kahveci Ali. – Tübe tübe tübe neler duyacağım daha be yau neler duyacağım.

Hürmüz, Hacer Ali'ye ters ters bakarken Hürmüz burun kıvrıp tükürür. (Sepetçioğlu, 1969: 30-31).

Bu bölümde ise kadının kocaya olan saygısının olmadığı, çocuğun babasına karşı saygısızlığın üst boyutlarına ulaşan sözler ettiği görülmektedir. Kadının kocasına sözsel olarak pisboğaz demesi yerine güzel yemekler yapıp huzur içinde yemelidirler. Öz babası için öldürme planı dile getiren Hürmüz, bu durum karşısında tepki gösteren Kahveci Ali'ye karşı da saygısızca tükürmüştür.

Yaşanılan bu kötü olaylardan hareketle okuyucu ve izleyiciye aile kavramının önemi vurgulanıp aile de saygı ve sevginin hâkim olması mesajı iletilmek istenmektedir.

5.3. Metres Tutma ve Çarpık İlişkiler

Kültürümüze ve inancımıza göre eşler birbirlerine sadık kalmalıdır. Toplum yapımızda yaşanan yanlış boyutlardaki ilişkiler kınanmaktadır. Eserde zengin bir erkeğin eşinden farklı bir kadınla ilişki yaşaması eleştirilmektedir. Bu eleştiri ile kültür yapımızdaki ailede sadık kalma kavramının korunması gerektiği vurgulanmaktadır.

Hacer. – Sen hikmet diye sayıkla dur bakalım yerinde, Şöhret almış yürümüş haberin var mı?

Hoşdem. – Ne Şöhreti? Hacer, senin dilinin altında bir bakla var.

*Hacer. – Ayol Şöhret deyince tanıman gerekti hemen. (Canı sıkkın fincanı Ali 'ye uzatır.)
Al... Çız bir çızık daha...*

Destancı. – Şöhret dediğin senin sakın şu şeyin kızı?...

Hacer. – Bak nasıl anladı erbabı...

...

Hacer. – Konak arabalarından inmez olmuş haspam şimdi...

Destancı. – Şimdi bir zengin beyzade yakalamış, adam da evliymiş ama Şöhret'e kötü tutulmuş. Demek o Şöhret bizim sümüklü Şöhret'miş. (Kalkıp fesini atar yere.) Hay anasını be! (Çiğner.)

Hacer. – Tamam adı Mail Bey'miş o beyzadenin. Şu ölünün sahipleri. (Sepetçioğlu, 1969: 20).

Hoşdem. – Var... Var olmasına var ama, Hacer'in kızı Hürmüz olacak o şıllık, Sabire'nin oğlu Mustafa'yla mezarlıklarda al takke ver külâh... Karnını da şişirmiş diyorlar. (Sepetçioğlu, 1969: 13).

Hürmüz. – Çömlekçi Hacı'nın karısı Ayşe'yle Madrabaz'ın karısı Hafize... Mahalle de iki yana ayrıldı.

Hoşdem, ateşli. – Kim kimin kocasına göz dikmiş?

Hürmüz. – Göz diken yok Ayşe'nin tavuğu Hafize'nin folluğuna yumurtlamış da. (Sepetçioğlu, 1969: 31).

Yukarıdaki örneklerde de anlaşılacağı üzere toplum içinde İslam'da da de yeri olamayan çarpık ilişkiler yaşanmaktadır. Ahlaki olarak toplum tarafından kabul edilmeyen bu olaylar aynı zamanda kınanmaktadır. Toplumumuzda çarpık ilişkilere adı karışan kişilere karşı kötü gözüyle bakılıp onlardan uzak durulmaktadır.

Şöhret'in evli olan Mail Bey'le yasak ilişki yaşaması, Hürmüz'ün evlenmeden hamile kalması, aynı zamanda mahalle kadınları arasında birbirlerinin kocalarına yan gözle bakmaları toplumumuzda ahlaki özelliklerin bozulmaya başladığının göstergesidir.

6. SONUÇ

“Günümüz Türk yazarları, batıyı körü körüne taklit etmek yerine çok zengin malzemeye sahip Anadolu halk kültürüyle Müslümanlığı ve Batı kültürünü kaynaştırarak edebiyatın her türünde orijinalliyi yakalayabilirler.” (Buttanrı, 2008: 377). Müzeyyen Buttanrı'nın bu sözleri Sepetçioğlu'nun eserlerinde yakaladığı kültürel öğelerimizi en güzel şekilde açıklamaktadır. Sepetçioğlu, milletin vazgeçilmez unsuru olan kültür unsurlarının nesiller arasında da aktarımının sağlanmasını düşündüğü için eserlerinde sıkça yer vermiştir. Sepetçioğlu'nun kaleme aldığı Çardaklı Bakıcı tiyatro eserinde kültürümüze dair özellikler ve unsurlar oldukça fazla yer almıştır.

Çardaklı Bakıcı'da kadınların cahilliğinden yararlanıp, kendisini evliya gibi gösteren ve onların paralarını alan Hacer adlı karakterin halkı kandırmak uğruna yaptığı oyunları ele alır. Bu oyunları anlatırken milli değerlerimizin yansıtıldığını da görürüz. Dostluk, yardımseverlik, samimiyet, Türk kültürüne ait inanışlar, eski mimari yapılarımız, konuşma şekilleri, verilen isimler ve daha birçok yerli unsurumuzu tiyatro metninde görülmektedir.

Çardaklı Bakıcı eserinde bazı durum ve olaylar kötü olarak anlatılarak tam tersi anlamları ifade edilmek istenmiştir. Büyüklerimize saygısızlık, yasak ilişkiler, aile ilişkilerinin saygı ve sevgi çerçevesinde olmayıp kırıcı davranışların yer alması metinde yerel unsurların kaybedilmek üzere olduğu doğrultusunda mesaj vermektedir. Buradaki asıl amaç bu olumsuzluklardan hareketle okuyucu ve seyircinin olumlu milli özelliklerimizi koruması gerektiğidir.

Anadolu kültürünü Çardaklı Bakıcı tiyatro eserine yansıtan Sepetçioğlu, falcılık, büyü ve evliya figürü altında halkı yanlış inançlara karşı uyarmaktadır. Okuyucu ve seyircinin Çardaklı Bakıcı tiyatro eserinden hareketle kıssadan hisse çıkarmaları hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- And, M. (1994). *Türk Tiyatro Tarihi (2. Baskı b.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buttanrı, M. (2007). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Basılı Tiyatro Eserlerindeki Muhteva ve Günümüz İnsanına Mesajları*. Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Sayı:49, (313-328).
- Buttanrı, M. (2008). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Tiyatro Eserlerinde Halk Kültürü Unsurları*. 38 ICANAS, (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15/09/2007 Ankara/Türkiye, Bildiriler, Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1. Cilt (377-398), Ankara.
- Buttanrı, M. (2006). *Türk Edebiyatında Tiyatro: Cumhuriyet Devri*. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 8, 203-243.
- Buttanrı, M. (2011). *Çeşitli Yönleriyle Tiyatro (1. Baskı b.)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Büyükkol, S. (2017). *Çeşme Kültürünün Türk Resmine Yansımaları*. İdil Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 39, 3245-3256.
- Çakmak, T. (2011). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Tasavvuf*. Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Çetin, Y. (2006). *"Geleneksel Türk Evinde Cumba"*. Sanat Tarihi Dergisi, Sayı: 15/2 Ekim (18-27), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Dölek, A. (2004). *Hadisler Işığında Temizlik ve İbadet konularındaki Vesveseler ve Tedavi Yolları*. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 4, (47-71).
- Enginün, İ. (2014). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923) (8. Baskı b.)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erdem, M. (1998). *Geleneksel Türk Dini ve İslam*. Dini Araştırmalar Dergisi, Eylül-Aralık, Cilt:1, Sayı: 2, 79-91.
- Kıral, E. (2018). *Kayıp Giden Bir Değer: Saygı*. Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:5, Sayı: 1, 4-10.
- Özcan, H. (2007). *Halkın Çoban Dede'den Beklentilerinin Psikolojik Nedenleri*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Özkiraz, A., İşçi Baş, G. (2016). *Osmanlıdan Günümüze Türk Toplumunda Aile Yapısı ve Boşanma*. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi Cilt: 18, Sayı: 30, 87 – 95.
- Sepetçioğlu, M. (1969). *Çardaklı Bakıcı*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Tat, M. (2013). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*. Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Sipahi, A. (2006). *Türk Halk İnançlarında Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Dinler Tarihi), Yüksek Lisans Tezi.
- Tunç, Ş. (2014). *Osmanlı Payitahtında Kahvehane ve Kahvehane Kültürünün Yeri*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Vatandaş, C. (2003). *Toplumsal Bir Değer Olarak "Yardımlaşma" ve Dilenciler*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 149-160.
- <http://risaleoku.com/oku/bilmen/438>. (Son erişim Tarihi: 14.04.2019)
- <http://tdk.gov.tr/> (Son Erişim Tarihi: 13.03.2019)